

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

=====

ગુજરાત હાઈકોર્ટ, અમદાવાદ ખાતે

સ્પેશિયલ ક્રિમિનલ અપ્લિકેશન (કવોશિંગ) નં. ૯૪૫/૨૦૧૮

મંજૂરી અને સહી માટે:

માનનીય ન્યાયમૂર્તિ શ્રી જે.બી. પારડીવાલા

=====

૧	શું સ્થાનિક અખબારોના રીપોર્ટ્સને ચુકાદો જોવાની મંજૂરી છે?	હા
૨	રીપોર્ટરને મોકલવામાં આવે કે નહીં?	હા
૩	શું ન્યાયમૂર્તિઓ ચુકાદાની આખરી નકલ જોવા માંગે છે?	ના
૪	શું આ કેસમાં ભારતીય બંધારણ અથવા તે હેઠળ કરવામાં આવેલ કોઈ હુકમના અર્થઘટન અંગે કાયદાનો કોઈ નોંધપાત્ર પ્રશ્ન સમાયેલ છે?	ના
	આ ચુકાદો તાબાની અદાલતોમાં પરિપત્રિત કરવો.	

=====

નરસિંહભાઈ ખોડાભાઈ મકવાણા....અરજદાર(ઓ)

વિરુદ્ધ

ગુજરાત રાજ્ય અને પ....સામાવાળા(ઓ)

ઉપસ્થિતિ:

અરજદાર(ઓ) નં. ૧ વતી શ્રી પી એમ દેસાઈ, એડવોકેટ

અરજદાર(ઓ) નં. ૧ વતી શ્રી આરજે ગોસ્વામી, એડવોકેટ

સામાવાળા(ઓ) નં. ૧ વતી શ્રી રાકેશ પટેલ, એ.પી.પી.

કોરમ: માનનીય ન્યાયમૂર્તિ શ્રી જે.બી. પારડીવાલા

તારીખ : ૦૮/૦૨/૨૦૧૮

મૌખિક ચુકાદો

૧. ભારતના બંધારણના અનુચ્છેદ ૨૨૭ હેઠળની આ અપિલકેશન દ્વારા,
અરજદાર – મૂળ પ્રથમ બાતમીદારે નીચે મુજબની દાદ માટે અરજ કરેલ છે:

“(૧૫)(એ) આ રિવિઝન અપિલકેશન મંજૂર કરવી.

(બી) સેશન્સ કેસ નં. ૧૦૬/૨૦૧૬ માં માનનીય લમા અધિક જિલ્લા અને સેશન્સ જજ, અમદાવાદ (ગ્રામ્ય), મીરઝાપુર, અમદાવાદ દ્વારા આંક ૬૨ વાળી અપિલિકેશન નીચે પસાર કરવામાં આવેલ તારીખ ૨૨.૦૧.૨૦૧૮ નો હુકમ રદ અને બાતલ કરવો અને પિટિશનર દ્વારા દાખલ કરવામાં આવેલ આંક ૬૨ વાળી અપિલિકેશન મંજૂર કરવાની મહેરબાની કરશો.

(સી) આ અપિલિકેશનના દાખલ થવા, આખરી સુનાવણી અને નિકાલ પેઝિંગ હોય તે દરમિયાન, માનનીય લમા અધિક જિલ્લા અને સેશન્સ જજ, અમદાવાદ (ગ્રામ્ય), મીરઝાપુર, અમદાવાદ સમક્ષ પેઝિંગ સેશન્સ કેસ નં. ૧૦૬/૨૦૧૬ ની આગળની કાર્યવાહી પર સ્ટે આપવો.

(ડી) આ માનનીય અદાલતને યોગ્ય અને ઉચિત જણાય તેવા અન્ય અને વિશેષ હુકમો પસાર કરવા.”

૨. અપિલિકેશનમાં જણાવ્યા મુજબ અરજદારનો કેસ નીચે મુજબ છે:

“૨ પિટિશનર રજૂઆત કરે છે કે પિટિશનરના ભાઈ મગનભાઈ ઉર્ફે મફાભાઈ ખોડાભાઈ મકવાણા (સંક્ષિપ્તમાં મરણ જનાર) એ તારીખ ૦૧.૦૫.૨૦૧૪ ના રોજ ઘરમાં ફાંસો ખાઈને આત્મહત્યા કરી હતી અને આરોપીઓ દ્વારા કરવામાં આવેલ આત્મહત્યાના દુષ્પ્રેરણના કારણે, પિટિશનરે ચાંગોદર પોલીસ સ્ટેશન, અમદાવાદ ખાતે હાલના સામાવાળા આરોપીઓ વિરુદ્ધ તારીખ ૦૨.૦૫.૨૦૧૪ ના રોજ આઈ-સી.આર. નં.

૪૩/૨૦૧૪ થી એફ.આઈ.આર. નોંધાવી હતી. સદર ગુનો ઇન્ડિયન પીનલ કોડ, ૧૮૬૦ ની કલમ ૩૦૬, ૩૨૩ અને ૧૧૪ હેઠળના કથિત ગુના માટે નોંધવામાં આવ્યો હતો.

૩ પિટિશનર રજૂઆત કરે છે કે ફરિયાદપક્ષનો કેસ એવો છે કે આરોપી નં. ૧ હીરાભાઈ રામાભાઈ મકવાણાની પુત્રી કલ્પનાને મરણ જનાર મગન ઉર્ફે મફાભાઈ ખોડાભાઈ મકવાણાના પુત્ર જગત સાથે પ્રેમસંબંધ હતો અને તેથી તે બંને એટલે કે કલ્પના અને જગત ભાગી ગયા હતા અને ત્યારબાદ તેઓ મળી આવ્યા હતા અને ફરીથી તેઓ ભાગી ગયા હતા અને તેથી આરોપી નં. ૧ અને અન્ય આરોપીઓએ આરોપી નં. ૧ ની દીકરીને શોધી કાઢવા મરણ જનાર પર દબાણ કર્યું હતું અને તેથી ધમકીઓ આપવામાં આવી હતી અને મરણ જનાર પર હુમલો કરવામાં આવ્યો હતો અને રકમની માંગણી કરવામાં આવી હતી અને તેથી મરણ જનારે પોતાના ઘરમાં ફાંસો ખાઈને આત્મહત્યા કરી લીધી હતી તેથી ઉપરોક્ત હકીકતો અને સંજોગોમાં એફ.આઈ.આર. નોંધાવવામાં આવી હતી.

૪ પિટિશનર રજૂઆત કરે છે કે ત્યારબાદ પોલીસે આ બાબતની તપાસ કરી હતી અને તપાસ પૂર્ણ થયા બાદ વિદ્વાન જે.એમ.એફ.સી., સાણંદ સમક્ષ આરોપીઓ વિરુદ્ધ ચાર્જશીટ દાખલ કરી હતી જે ક્રિમિનલ કેસ નં. ૧૮૦૧/૨૦૧૪ તરીકે નોંધાયેલ અને સદર ગુનો માનનીય સેશન્સ કોર્ટ દ્વારા ટ્રાયેબલ (ઇન્સાફી કાર્યવાહીને પાત્ર) હોવાથી વિદ્વાન મેજિસ્ટ્રેટે કોડ

ઓફ ક્રિમિનલ પ્રોસીજર, ૧૯૭૩ ની કલમ ૨૦૯ હેઠળ તારીખ ૧૩.૦૨.૨૦૧૫ ના હુકમથી હાલના સામાવાળા આરોપીઓ વિરુદ્ધ સદર કેસ માનનીય સેશન્સ કોર્ટ સમક્ષ કમિટ કર્યો હતો અને તે સેશન્સ કેસ નં. ૧૦૬/૨૦૧૬ તરીકે યોગ્ય રીતે નોંધાયેલ છે.

૫ પિટિશનર રજૂઆત કરે છે કે ત્યારબાદ માનનીય સેશન્સ કોર્ટે તમામ આરોપીઓ સામે ઇન્ડિયન પીનલ કોડ, ૧૮૬૦ ની કલમ ૩૦૬, ૩૨૩, ૧૧૪ હેઠળના ગુના માટે તારીખ ૧૯.૦૧.૨૦૧૭ ના રોજ આંક ૧૦ પર તહોમત ઘડવાની મહેરબાની કરી હતી, જે તહોમતનો આરોપીઓએ ઇનકાર કર્યો હતો.

૬ પિટિશનર રજૂઆત કરે છે કે ત્યારબાદ ફરિયાદપક્ષે નીચે મુજબના દસ્તાવેજોની યાદી રજૂ કરી હતી જેમ કે આંક ૨૨ પર એફ.આઈ.આર. ની નકલ, આંક ૨૫ પર જાણવાજોગની નકલ, આંક ૪૫ પર સૂચિપત્રની નકલ, આંક ૪૬ પર એફ.એસ.એલ. રિપોર્ટની નકલ, આંક ૪૭ પર રવાનગી નોંધની નકલ અને આંક ૫૨ પર પી.એમ. નોટની નકલ.

૭ પિટિશનર રજૂઆત કરે છે કે ફરિયાદપક્ષે પોતાનો કેસ સાબિત કરવા નીચે મુજબના સાક્ષીઓની તપાસણી કરેલ છે:

- ૧) ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી ૧ આંક ૧૯ – નરશીભાઈ ખોડાભાઈ
- ૨) ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી ૨ આંક ૨૩ ગીતાબેન મગનભાઈ મકવાણા

મરણ

જનારના

પત્ની

- ૩) ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી ૩ આંક ૨૪ નરેન્દ્ર મગનભાઈ પરમાર બનેલી,
મરણ જનારના બનેલી.
- ૪) ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી આંક ૩૧ સામુએન ખોડાભાઈ મકવાણા મરણ
જનારના માતા
- ૫) ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી ૫ આંક ૩૨ સવિતાબેન મફાભાઈ ઉર્ફે મગનભાઈ
મકવાણા મરણ જનારના પુત્રી
- ૬) ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી ૬ આંક ૩૩ મહેશભાઈ બબ્બાભાઈ મકવાણા
મરણ જનારના પાડોશી
- ૭) ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી ૭ આંક ૩૪ ચમનભાઈ પરમાભાઈ મકવાણા –
પ્રતિકૂળ સાક્ષી (હોસ્ટાઈલ સાક્ષી)
- ૮) ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી ૮ આંક ૩૬ મહેન્દ્રભાઈ મોહનભાઈ મકવાણા –
સિક્યુરિટી ગાર્ડ – પ્રતિકૂળ સાક્ષી (હોસ્ટાઈલ સાક્ષી)
- ૯) ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી ૯ આંક ૩૭ દિનેશભાઈ અજીભાઈ મકવાણા –
પંચ સાક્ષી, પંચનામું આંક ૩૮ (ઈન્કવેસ્ટ) હોસ્ટાઈલ.
- ૧૦) ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી ૧૦ આંક ૩૮ શંકરભાઈ રામજીભાઈ મકવાણા
પંચ સાક્ષી, પંચનામું આંક ૩૮ (ઈન્કવેસ્ટ) હોસ્ટાઈલ.
- ૧૧) ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી ૧૧ આંક ૪૦ સાવજીભાઈ માલાભાઈ
મકવાણા – હોસ્ટાઈલ પંચ સાક્ષી – બનાવ સ્થળનું પંચનામું આંક ૪૧.
- ૧૨) ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી ૧૨ આંક ૪૨ મુન્નાભાઈ કરશનભાઈ મકવાણા
– હોસ્ટાઈલ પંચ સાક્ષી – બનાવ સ્થળનું પંચનામું આંક ૪૧.

૧૩) ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી ૧૩ આંક ૪૩ જયાન્દ્રીબેન મનસુખભાઈ પટેલ
– મહિલા પોલીસ હેડ કોન્સ્ટેબલ – જેમણે એફ.આઈ.આર. નોંધી હતી
૧૪) ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી ૧૪ આંક ૪૪ તખુજી બાદરજી રાઠોડ પોલીસ
સબ ઇન્સ્પેક્ટર તપાસ કરનાર અમલદાર – ચાંગોદર પોલીસ સ્ટેશન.
૧૫) ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી ૧૫ આંક ૫૧ ડૉ. કિન્નર રમેશભાઈ પટેલ –
જેમણે મરણ જનારનું પોસ્ટમોર્ટમ કરેલ – પી.એમ. નોટ આંક ૫૨.
૧૬) ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી ૧૬ આંક ૫૩ બળદેવભાઈ સનાભાઈ જાધવ,
ડીવાય.એસ.પી., તપાસ કરનાર અમલદાર, પોલીસ ઇન્સ્પેક્ટર, ચાંગોદર
પોલીસ સ્ટેશન.

૮ પિટિશનર રજૂઆત કરે છે કે ત્યારબાદ પક્ષકારોની દલીલો માટે તારીખ
૨૨.૦૧.૨૦૧૮ ના રોજ રાખવામાં આવેલ. પિટિશનર રજૂઆત કરે છે કે
તેથી તારીખ ૨૨.૦૧.૨૦૧૮ ના રોજ, પિટિશનરે વિદ્વાન ટ્રાયલ કોર્ટ
સમક્ષ આંક ૬૧ પર લેખિત દલીલો રજૂ કરી હતી, જે વિદ્વાન ટ્રાયલ કોર્ટ
દ્વારા યોગ્ય રીતે સ્વીકારવામાં આવી હતી.

૯ પિટિશનર રજૂઆત કરે છે કે તેથી પિટિશનરે વિદ્વાન ટ્રાયલ કોર્ટને
વિનંતી કરી હતી કે પ્રથમ બાતમીદાર ભોગ બનનાર હોવાથી અને કેસની
હકીકતો તેમજ સમાવિષ્ટ કાયદાકીય પ્રશ્નને ધ્યાને રાખીને પિટિશનરના
એડવોકેટને મૌખિક સુનાવણી માટે પરવાનગી આપવામાં આવે પરંતુ
વિદ્વાન ટ્રાયલ કોર્ટે પિટિશનરના એડવોકેટને મૌખિક સુનાવણી માટે

પરવાનગી આપી ન હતી અને જણાવ્યું હતું કે જો કોઈ સૂચના આપવાની હોય તો તે પબ્લિક પ્રોસીક્યુટરને આપી શકાય છે અને પબ્લિક પ્રોસીક્યુટર આ બાબતે દલીલ કરશે અને તેથી પિટિશનરના એડવોકેટને મૌખિક દલીલો માટે પરવાનગી આપવામાં આવી ન હતી.

૧૦ પિટિશનર રજૂઆત કરે છે કે તેથી પિટિશનરે તારીખ ૨૨.૦૧.૨૦૧૮ ના રોજ ટૂંકા સમય માટે પિટિશનરને મૌખિક સુનાવણી આપવામાં આવે તે માટે આંક ૬૨ પર લેખિત અરજી રજૂ કરી હતી. સદર અરજી પર દલીલો થઈ હતી અને પિટિશનરના એડવોકેટે એવી દલીલ કરી હતી કે કોડ ઓફ ક્રિમિનલ પ્રોસીજર, ૧૯૭૩ ની કલમ ૩૦૧ માં જણાવેલ લેખિત દલીલમાં મૌખિક દલીલનો પણ સમાવેશ થાય છે અને ન્યાયના હિતમાં તેમજ કેસની હકીકતો અને પિટિશનર ભોગ બનનાર હોવાનું ધ્યાને લઈને અરજદારના એડવોકેટને મૌખિક દલીલો કરવાની પરવાનગી આપવાની માનનીય કોર્ટ પાસે પૂરતી હકૂમત છે. આરોપીઓના એડવોકેટે અરજીનો વિરોધ કર્યો હતો અને જણાવ્યું હતું કે પ્રથમ બાતમીદાર / ભોગ બનનારના એડવોકેટને મૌખિક સુનાવણીનો કોઈ અધિકાર નથી. ત્યારબાદ વિજ્ઞાન ટ્રાયલ કોર્ટે તારીખ ૨૨.૦૧.૨૦૧૮ ના રોજ આંક ૬૨ નીચે હુકમ પસાર કરીને સદર અરજી ફગાવી દેવાની મહેરબાની કરી હતી. તે દ્વારા પ્રથમ બાતમીદાર / ભોગ બનનાર એવા પિટિશનરને મૌખિક સુનાવણીનો કોઈ અધિકાર નથી તેમ જણાવી મૌખિક સુનાવણી નકારી કાઢી હતી. ત્યારબાદ વિજ્ઞાન ટ્રાયલ કોર્ટે તારીખ ૨૨.૦૧.૨૦૧૮ ના રોજ

આંક ૬૨ નીચે હુકમ પસાર કરીને સદર અરજી ફગાવી દેવાની મહેરબાની કરી હતી. તે દ્વારા પ્રથમ બાતમીદાર / ભોગ બનનાર એવા પિટિશનરને મૌખિક સુનાવણી નકારી કાઢી હતી.”

૩. પિટિશનમાં રજૂ કરવામાં આવેલ કારણો નીચે મુજબ છે:

“(એ) પિટિશનર રજૂઆત કરે છે કે પિટિશનર કોડ ઓફ ક્રિમિનલ પ્રોસીજર, ૧૯૭૩ ની કલમ ૨(૬બલ્યુએ) માં વ્યાખ્યાયિત કર્યા મુજબ ભોગ બનનાર છે અને તારીખ ૩૧.૧૨.૨૦૦૯ થી અમલમાં આવેલ ૨૦૦૯ ના સુધારા અધિનિયમ ૫ ને ધ્યાને લેતાં, ભોગ બનનારને કેટલાક અધિકારો આપવામાં આવ્યા છે, હવે ભોગ બનનારને પણ નિર્દોષ મુક્તિ સામે અપીલ દાખલ કરવાની પરવાનગી આપવામાં આવી છે. અગાઉ નિર્દોષ મુક્તિના હુકમ સામે ફરિયાદ પક્ષ / પ્રથમ બાતમીદાર દ્વારા અપીલ દાખલ કરવાની કોઈ જોગવાઈ ન હતી પરંતુ હવે કોડ ઓફ ક્રિમિનલ પ્રોસીજર, ૧૯૭૩ ની કલમ ૩૭૨ હેઠળના ઉપરોક્ત સુધારાને ધ્યાને લેતાં ભોગ બનનારને અપીલ દાખલ કરવાનો અધિકાર છે. તેથી કોડ ઓફ ક્રિમિનલ પ્રોસીજર, ૧૯૭૩ ની કલમ ૩૭૨ ના સુધારાને ધ્યાને લેતાં વિદ્વાન ટ્રાયલ કોર્ટે ફરિયાદ પક્ષ – પિટિશનરના એડવોકેટને માનનીય કોર્ટને સહાય કરવા અને મૌખિક સુનાવણી માટે પરવાનગી આપવી જોઈતી હતી. આથી પણ વાદગ્રસ્ત હુકમ રદ અને બાતલ કરવાપાત્ર છે.

(બી) પિટિશનર રજૂઆત કરે છે કે કોડ ઓફ ક્રિમિનલ પ્રોસીજર, ૧૯૭૩ ની કલમ ૨૪(૮) ના પરંતુકમાં સમાવિષ્ટ જોગવાઈઓને ધ્યાને લેતાં પણ, ઉપરોક્ત સુધારા અધિનિયમ દ્વારા જ્યારે સ્પેશિયલ પ્રોસીક્યુટરની નિમણૂક કરવામાં આવે ત્યારે ભોગ બનનાર પણ ફરિયાદપક્ષને સહાય કરવા માટે પોતાની પસંદગીના એડવોકેટ રોકી શકે છે તેથી સદર સુધારા અધિનિયમની યોજનાને ધ્યાને લેતાં જો માનનીય કોર્ટને યોગ્ય અને ઉચિત જણાય તો ભોગ બનનારને રજૂઆત કરવાનો (ઓડિયન્સનો) અધિકાર છે અને તેથી વાદગ્રસ્ત હુકમ રદ અને બાતલ કરવાપાત્ર છે.

(સી) પિટિશનર રજૂઆત કરે છે કે કોડ ઓફ ક્રિમિનલ પ્રોસીજર, ૧૯૭૩ ની કલમ ૩૦૧ માં સમાવિષ્ટ જોગવાઈને ધ્યાને લેતાં પણ ખાનગી વ્યક્તિ પબ્લિક પ્રોસીક્યુટરને સૂચના આપી શકે છે, આથી પણ વાદગ્રસ્ત હુકમ રદ અને બાતલ કરવાપાત્ર છે.

(ડી) પિટિશનર રજૂઆત કરે છે કે પિટિશનર લેખિત દલીલ રજૂ કરી શકે છે તે હકીકતને ધ્યાને લેતાં ગર્ભિત રીતે પિટિશનર દ્વારા મૌખિક દલીલ પણ કરી શકાય છે અને પિટિશનરના એડવોકેટ દ્વારા પણ આ જ દલીલ કરવામાં આવી હતી અને તેથી પણ કોડ ઓફ ક્રિમિનલ પ્રોસીજર, ૧૯૭૩ ની કલમ ૩૦૧ ની જોગવાઈઓનું ભોગ બનનારના લાભાર્થે તે મુજબ અર્થઘટન કરવું જરૂરી છે. પરંતુ વિદ્વાન ટ્રાયલ કોર્ટે ઉપરોક્ત દલીલો ધ્યાને લીધી ન હતી અને અરજી ફગાવી દીધી હતી.

(ઘ) પિટિશનર રજૂઆત કરે છે કે કોડ ઓફ ક્રિમિનલ પ્રોસીજર, ૧૯૭૩ માં એવો કોઈ પ્રતિબંધ નથી કે જે ભોગ બનનારને રજૂઆત કરવાની મનાઈ કરતો હોય અને તેથી કેસની હકીકતો અને સંજોગોને ધ્યાને લેતાં પણ, વિદ્વાન ટ્રાયલ કોર્ટે રજૂઆત કરવાની તક આપવી જોઈતી હતી આથી પણ વાદગ્રસ્ત હુકમ રદ અને બાતલ કરવાપાત્ર છે.

(એફ) પિટિશનર રજૂઆત કરે છે કે સુદામ ચરણ દાસ વિરુદ્ધ ઓરિસ્સા રાજ્ય ના કેસમાં, જે ૨૦૧૪(૨) એસ.સી.સી. ૧૪૧ માં રિપોર્ટ થયેલ છે, જે જમીન કાર્યવાહી હતી અને તે બાબતમાં પણ માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે નિર્દેશ આપ્યો હતો કે જ્યારે જમીન અરજીનો નિર્ણય કરવામાં આવે ત્યારે ફરિયાદ પક્ષને સાંભળવામાં આવે. પરંતુ સુનાવણી આપવા અંગે કોઈ કાયદો નક્કી કરવામાં આવ્યો નથી પરંતુ હકીકત એ રહે છે કે જમીન કાર્યવાહીના તબક્કે પણ ફરિયાદ પક્ષને રજૂઆત કરવાની તક આપવામાં આવી હતી તેથી આ દર્શાવે છે કે ભોગ બનનાર, જે આખરે પીડિત છે તેને હકીકતો અને સંજોગોને ધ્યાને રાખીને ફોજદારી ન્યાય પ્રણાલીમાં રજૂઆત કરવાની તક આપવી જોઈએ.

(જી) પિટિશનર રજૂઆત કરે છે કે જો કેસના ન્યાયી નિર્ણય પર પહોંચવા માટે ભોગ બનનાર-ફરિયાદ પક્ષને રજૂઆત કરવાની તક આપવામાં આવે તો આરોપીને કોઈ પૂર્વગ્રહ (ગુકસાન) થશે નહીં, તેથી વિદ્વાન ટ્રાયલ કોર્ટે ભોગ બનનારને રજૂઆત કરવાની તક આપવી જોઈતી હતી.

(એચ) પિટિશનર રજૂઆત કરે છે કે ભોગ બનનારને રજૂઆત કરવાની તક આપવાની માનનીય કોર્ટ પાસે હકૂમત છે, તે માનનીય કોર્ટનો વિવેકાધિકાર છે પરંતુ હુકમને પડકારવામાં આવ્યો હોવાથી ખાનગી આરોપીઓને પણ પક્ષકાર સામાવાળા તરીકે જોડવામાં આવ્યા છે, જોકે તેમને સાંભળવા જરૂરી નથી કારણ કે ભોગ બનનારને રજૂઆત કરવાની તક આપવી કે કેમ તે કોર્ટનો વિવેકાધિકાર છે.

(આઈ) પિટિશનર રજૂઆત કરે છે કે જ્યાં સુધી શિઝ્યુલ્ડ કાર્ટ્સ એન્ડ શિઝ્યુલ્ડ ટ્રાઈબ્સ (પ્રિવેન્શન ઓફ એટ્રોસિટીઝ) એક્ટ, ૧૯૮૮ નો સંબંધ છે ત્યાં સુધી સદર અધિનિયમમાં એક સુધારો કરવામાં આવ્યો છે જે સુધારા અધિનિયમ ૧/૨૦૧૬ છે જેના દ્વારા કલમ ૧૫(એ) દાખલ કરવામાં આવી છે એટલે કે ભોગ બનનાર અને સાક્ષીઓના અધિકારો અને તેથી ભોગ બનનાર દ્વારા સહન કરવામાં આવેલી વેદનાને ધ્યાને રાખીને પણ ભોગ બનનારને મૌખિક સુનાવણી માટે અધિકારો આપવા જોઈએ.”

જ. નીચલી કોર્ટ દ્વારા પસાર કરવામાં આવેલ વાદગ્રસ્ત હુકમ નીચે મુજબ વંચાય છે:

“હુકમ

મેં હાલની અરજી વાંચી છે અને આરોપીઓના તેમજ અરજદારના વિદ્વાન એડવોકેટને સાંભળ્યા છે. મેં કોડ ઓફ ક્રિમિનલ પ્રોસીજર, ૧૯૭૩ ની કલમ ૨૨૫ અને કલમ ૩૦૧ નું અવલોકન કર્યું છે.

કલમ ૨૨૫ એવી જોગવાઈ કરે છે કે સેશન્સ કોર્ટ સમક્ષની દરેક ઈન્સાફી કાર્યવાહીમાં ફરિયાદપક્ષનું સંચાલન પબ્લિક પ્રોસીક્યુટર દ્વારા કરવામાં આવશે અને સીઆર.પીસી. ની કલમ ૩૦૧ માત્ર પબ્લિક પ્રોસીક્યુટરના નિર્દેશ હેઠળ અને કોર્ટની પરવાનગીથી જ માત્ર લેખિત દલીલો રજૂ કરવાનો અધિકાર આપે છે. ફરિયાદપક્ષ સાથેના એડવોકેટ દ્વારા રજૂ કરવામાં આવેલી લેખિત દલીલો આંક ૬૧ થી રેકર્ડ પર લેવામાં આવી ચૂકી છે. હાલની અરજીનો આરોપીઓ વતી સખત વિરોધ કરવામાં આવ્યો છે. તેઓએ રજૂઆત કરી છે કે ફરિયાદપક્ષ સાથેના એડવોકેટને મૌખિક રજૂઆત કરવાનો કોઈ અધિકાર નથી અને તેમની લેખિત દલીલ પહેલેથી જ રેકર્ડ પર લેવામાં આવી છે. આ અરજી ફગાવી દેવાપાત્ર છે.

ઉપર ચર્ચા કર્યા મુજબ અને ખાસ કરીને કલમ ૨૨૫ અને કલમ ૩૦૧ માં સમાવિષ્ટ જોગવાઈઓને ધ્યાને લેતાં મને અરજીમાં કોઈ તથ્ય જણાતું નથી, આથી તે ફગાવી દેવામાં આવે છે, જોકે ખર્ચ અંગે કોઈ હુકમ નથી.”

તારીખ:

૨૨.૦૧.૨૦૧૮

૯મા

અધિક

જિલ્લા

અને

(ગ્રામ્ય) મીરઝાપુર, અમદાવાદ.”

પ. આમ, મારી વિચારણા માટેનો મુદ્દો એ છે કે શું મૂળ પ્રથમ બાતમીદાર અને ભોગ બનનાર એવા અરજદારના ખાનગી વકીલને પબ્લિક પ્રોસીક્યુટરની સાથે એકસાથે ટ્રાયલ કોર્ટ સમક્ષ દલીલો કરવાની પરવાનગી આપવી જોઈએ. બીજા શબ્દોમાં કહીએ તો, શું પ્રથમ બાતમીદારના ખાનગી વકીલને ઇન્સાફી કાર્યવાહીના હવાલાવાળા પબ્લિક પ્રોસીક્યુટરની સાથે એકસાથે ટ્રાયલ કોર્ટ સમક્ષ પોતાની આખરી મૌખિક દલીલો કરવાની પરવાનગી આપવી જોઈએ.

ક. અરજદાર વતી કરવામાં આવેલી રજૂઆતો તરફ વળતાં પહેલાં, સીઆર.પી.સી. ની કલમ ૩૦૧ અને ૩૦૨ ની જોગવાઈઓ ધ્યાને લેવી જરૂરી છે. સીઆર.પી.સી. ની કલમ ૩૦૧ નીચે મુજબ ઉદ્ઘૂત કરવામાં આવે છે:

“૩૦૧. પબ્લિક પ્રોસીક્યુટરો દ્વારા ઉપસ્થિતિ

(૧) કેસનો હવાલો સંભાળતા પબ્લિક પ્રોસીક્યુટર અથવા મદદનીશ પબ્લિક પ્રોસીક્યુટર કોઈપણ લેખિત અધિકારપત્ર વિના જે કોઈપણ કોર્ટમાં તે કેસ તપાસ, ઇન્સાફી કાર્યવાહી અથવા અપીલ હેઠળ હોય ત્યાં ઉપસ્થિત રહી શકે છે અને દલીલો કરી શકે છે.

(૨) જો આવા કોઈપણ કેસમાં કોઈ ખાનગી વ્યક્તિ કોઈપણ કોર્ટમાં કોઈપણ વ્યક્તિ સામે ફરિયાદપત્રનું સંચાલન કરવા માટે કોઈ વકીલને સૂચના આપે, તો કેસનો હવાલો સંભાળતા પબ્લિક પ્રોસીક્યુટર અથવા

મદદનીશ પબ્લિક પ્રોસીક્યુટર ફરિયાદપક્ષનું સંચાલન કરશે, અને તે રીતે સૂચના મેળવેલ વકીલ તેમાં પબ્લિક પ્રોસીક્યુટર અથવા મદદનીશ પબ્લિક પ્રોસીક્યુટરના નિર્દેશો હેઠળ કામ કરશે, અને કોર્ટની પરવાનગીથી, કેસમાં પુરાવો પૂર્ણ થયા પછી લેખિત દલીલો રજૂ કરી શકશે.”

૭. સીઆર.પી.સી. ની કલમ ૩૦૨ નીચે મુજબ ઉદ્ધૃત કરવામાં આવે છે:

“૩૦૨. ફરિયાદપક્ષનું સંચાલન કરવાની પરવાનગી

(૧) કેસની તપાસ અથવા ઇન્સાફી કાર્યવાહી કરતા કોઈપણ મેજિસ્ટ્રેટ ઇન્સ્પેક્ટરના હોદ્દાથી નીચેના ન હોય તેવા પોલીસ અધિકારી સિવાયની કોઈપણ વ્યક્તિ દ્વારા ફરિયાદપક્ષનું સંચાલન કરવાની પરવાનગી આપી શકે છે; પરંતુ એડવોકેટ જનરલ અથવા સરકારી વકીલ અથવા પબ્લિક પ્રોસીક્યુટર અથવા મદદનીશ પબ્લિક પ્રોસીક્યુટર સિવાયની કોઈપણ વ્યક્તિ આવી પરવાનગી વિના તેમ કરવા માટે હકદાર રહેશે નહીં :પરંતુ શરત એ છે કે જો કોઈ પોલીસ અધિકારીએ જે ગુના સંદર્ભે આરોપી સામે કાર્યવાહી કરવામાં આવી રહી હોય તે ગુનાની તપાસમાં ભાગ લીધો હોય તો તેને ફરિયાદપક્ષનું સંચાલન કરવાની પરવાનગી આપવામાં આવશે નહીં.

(૨) ફરિયાદપક્ષનું સંચાલન કરતી કોઈપણ વ્યક્તિ વ્યક્તિગત રીતે અથવા વકીલ મારફતે તેમ કરી શકે છે.”

૮. એ નોંધવું ઘટે કે સીઆર.પી.સી. ની કલમ ૩૦૨ ની જોગવાઈ માત્ર મેજિસ્ટ્રેટ કોર્ટ માટે જ બનાવાયેલ છે. તે મેજિસ્ટ્રેટને કોઈપણ વ્યક્તિને ફરિયાદપક્ષનું સંચાલન કરવાની પરવાનગી આપવા સક્ષમ બનાવે છે. એકમાત્ર શરત એ છે કે મેજિસ્ટ્રેટ ઇન્સ્પેક્ટરના હોદ્દાથી નીચેના પોલીસ અધિકારીને આવી પરવાનગી આપી શકતા નથી. આવી વ્યક્તિ પબ્લિક પ્રોસીક્યુટર જ હોય તે જરૂરી નથી.

૯. મેજિસ્ટ્રેટની કોર્ટમાં કોઈપણ વ્યક્તિ (ઇન્સ્પેક્ટરના હોદ્દાથી નીચેના પોલીસ અધિકારી સિવાય) ફરિયાદપક્ષનું સંચાલન કરી શકે છે, જો મેજિસ્ટ્રેટ તેને તેમ કરવાની પરવાનગી આપે. એકવાર પરવાનગી આપવામાં આવે તે પછી, સંબંધિત વ્યક્તિ મેજિસ્ટ્રેટની કોર્ટમાં તેના વતી ફરિયાદપક્ષનું સંચાલન કરવા માટે કોઈપણ વકીલની નિમણૂક કરી શકે છે.

૧૦. પરંતુ, ઉપરોક્ત છૂટછાટ અન્ય કોર્ટોને આપવામાં આવી નથી. આ સંદર્ભમાં સદર સંહિતાની કલમ ૨૨૫ નો સંદર્ભ લેવો જરૂરી છે. તે આ મુજબ વંચાય છે:

“૨૨૫. પબ્લિક પ્રોસીક્યુટર દ્વારા ઇન્સાફી કાર્યવાહીનું સંચાલન.- સેશન્સ કોર્ટ સમક્ષની દરેક ઇન્સાફી કાર્યવાહીમાં, ફરિયાદપક્ષનું સંચાલન પબ્લિક પ્રોસીક્યુટર દ્વારા કરવામાં આવશે.”

૧૧. જૂની ક્રિમિનલ પ્રોસીજર કોડ (૧૮૯૮) ની કલમ ૨૭૦ માં પણ આ જ પ્રકારની જોગવાઈ હતી. પબ્લિક પ્રોસીક્યુટર એટલે “કલમ ૨૪ હેઠળ નિમાયેલ

કોઈપણ વ્યક્તિ અને તેમાં પબ્લિક પ્રોસીક્યુટરના નિર્દેશો હેઠળ કામ કરતી કોઈપણ વ્યક્તિનો સમાવેશ થાય છે”, (જુઓ સદર સંહિતાની કલમ ૨(યુ)).

૧૨. કલમ ૩૦૧ ના પેટા-કલમ (૧) ના બે ભાગ છે. પ્રથમ પેટા-કલમ કેસનો હવાલો સંભાળતા પબ્લિક પ્રોસીક્યુટર અથવા મદદનીશ પબ્લિક પ્રોસીક્યુટરને કોઈપણ તપાસ, ઇન્સાફી કાર્યવાહી અથવા અપીલમાં કોઈપણ કોર્ટ સમક્ષ કોઈપણ લેખિત અધિકારપત્ર વિના ઉપસ્થિત રહેવા અને દલીલો કરવાની સંપૂર્ણ સત્તા આપે છે. પેટા-કલમ (૨) એવી જોગવાઈ કરે છે કે જો આવા કેસમાં, એટલે કે જે કેસ કોઈપણ કોર્ટમાં તપાસ, ઇન્સાફી કાર્યવાહી અથવા અપીલ હેઠળ હોય તેમાં, કોઈ ખાનગી વ્યક્તિ કોઈપણ વ્યક્તિ સામે કાર્યવાહી કરવા માટે વકીલને સૂચના આપે, તો કેસનો હવાલો સંભાળતા પબ્લિક પ્રોસીક્યુટર અથવા મદદનીશ પબ્લિક પ્રોસીક્યુટર ફરિયાદપક્ષનું સંચાલન કરશે અને તે રીતે સૂચના મેળવેલ વકીલ તેમાં પબ્લિક પ્રોસીક્યુટર અથવા મદદનીશ પબ્લિક પ્રોસીક્યુટરના નિર્દેશો હેઠળ કામ કરશે. અહીં થોડી ક્ષણ અટકીને જોઈએ તો, ઉપરોક્ત જોગવાઈઓ સ્પષ્ટપણે એવું દર્શાવતી નથી કે કોઈપણ ખાનગી વ્યક્તિને પબ્લિક પ્રોસીક્યુટરની સાથે કોઈપણ કોર્ટમાં કોઈપણ વ્યક્તિ સામે કાર્યવાહી કરવા માટે વકીલને સૂચના આપવા માટે કોર્ટ પાસેથી કોઈ પરવાનગી મેળવવી જરૂરી છે. તે સ્પષ્ટપણે દર્શાવે છે કે પબ્લિક પ્રોસીક્યુટર અથવા મદદનીશ પબ્લિક પ્રોસીક્યુટર કેસના હવાલાવાળા છે અને તે રીતે સૂચના મેળવેલ વકીલ તેમાં પબ્લિક પ્રોસીક્યુટર અથવા મદદનીશ પબ્લિક પ્રોસીક્યુટરના નિર્દેશો હેઠળ કામ કરશે. “પબ્લિક પ્રોસીક્યુટર અથવા મદદનીશ

પબ્લિક પ્રોસીક્યુટરના નિર્દેશો હેઠળ” શબ્દો મહત્વપૂર્ણ છે. તેઓ સ્પષ્ટપણે દર્શાવે છે કે કોઈપણ કોર્ટ સમક્ષ પેનિંગ કેસમાં કામ કરવા માટે સૂચના મેળવેલ ખાનગી વકીલને “પબ્લિક પ્રોસીક્યુટરના નિર્દેશો હેઠળ” કામ કરવાની મંજૂરી છે એટલે કે જો પબ્લિક પ્રોસીક્યુટર ખાનગી વકીલ પાસેથી આવી સૂચનાઓ સ્વીકારવા અન્યથા તૈયાર હોય, તો તેઓ આવા વકીલને કેસમાં કામ કરવા માટે અધિકૃત કરી શકે છે. સદર કલમની સ્પષ્ટ જોગવાઈઓને જોતાં કોર્ટ દ્વારા પરવાનગી આપવાનો પ્રશ્ન બિલકુલ ઉપસ્થિત થતો નથી. જોકે, અરજદારના વિદ્વાન વકીલે એવી દલીલ કરી હતી કે આ કલમ કોર્ટને પ્રથમ બાતમીદારના ખાનગી વકીલને મૌખિક દલીલો કરવાની પરવાનગી આપવા માટે અધિકૃત કરે છે. મને લાગે છે કે આ દલીલ કોઈપણ આધાર વિનાની છે. મારા મતે, આ કલમમાં વપરાયેલા શબ્દો “પબ્લિક પ્રોસીક્યુટરના નિર્દેશો હેઠળ” નો સામાન્ય અર્થમાં અર્થઘટન કરવું પડશે એટલે કે “યથાપ્રસંગ પબ્લિક પ્રોસીક્યુટર અથવા મદદનીશ પબ્લિક પ્રોસીક્યુટરના માર્ગદર્શન અને નિયંત્રણ હેઠળ.”

૧૩. તે રીતે સૂચના મેળવેલ વકીલ “પબ્લિક પ્રોસીક્યુટર અથવા મદદનીશ પબ્લિક પ્રોસીક્યુટરના નિર્દેશો હેઠળ” કામ કરશે તેવી જોગવાઈ કર્યા પછી, કલમ ૩૦૧(૨) આગળ એવી જોગવાઈ કરે છે કે કોર્ટની પરવાનગીથી, આવા વકીલ કેસમાં પુરાવો પૂર્ણ થયા પછી લેખિત દલીલો રજૂ કરી શકે છે. કલમમાં વપરાયેલ “પરવાનગી” શબ્દ માત્ર લેખિત દલીલોના સંદર્ભમાં પરવાનગી આપવા પૂરતો જ મર્યાદિત છે. આ તબક્કો પણ કેસમાં પુરાવો પૂર્ણ થયા પછી પૂરો પાડવામાં આવ્યો છે.

૧૪. “કામ કરવું (એક્ટ)” શબ્દ “પબ્લિક પ્રોસીક્યુટરના નિર્દેશો હેઠળ” શબ્દો પર નિર્ભર છે. જો કલમ ૩૦૧(૨) માં વપરાયેલા “કામ કરવું” શબ્દમાં મૌખિક દલીલો અથવા સાક્ષીઓની તપાસણી કે ઊલટતપાસણીનો સમાવેશ થતો હોય, તો આ કલમમાં વપરાયેલા શબ્દો “પબ્લિક પ્રોસીક્યુટરના નિર્દેશો હેઠળ” અર્થહીન બની જશે. “કામ કરવું” શબ્દનું આવું વિસ્તૃત અર્થઘટન આ કલમની જોગવાઈઓ દ્વારા સમર્થિત નથી. “કામ કરવું” શબ્દનું અર્થઘટન સર્વોચ્ચ અદાલત દ્વારા ૧૯૫૩ સુપ્રીમ કોર્ટ રિપોર્ટ પાના ૧ પર રિપોર્ટ થયેલ અશ્વિની કુમાર ઘોષ વિરુદ્ધ અરબિંદો બોઝ ના કેસમાં કરવામાં આવ્યું છે, જેમાં સર્વોચ્ચ અદાલતે કહ્યું છે કે કડક અર્થમાં “કામ કરવું” એટલે કોર્ટની કાર્યવાહી દરમિયાન નક્કર પગલાં લેવા, જ્યારે દલીલ કરવી (પ્લીડિંગ) એટલે મૌખિક રજૂઆતો. હું માનું છું કે, જોકે કોર્ટની પરવાનગીથી આ કલમમાં દલીલોની લેખિત રજૂઆત પૂરી પાડવામાં આવી છે, તેમ છતાં ધારાસભાએ ચોક્કસ તબક્કા પછી લેખિત દલીલો રજૂ કરવા સુધી જ દલીલબાજીને પ્રતિબંધિત કરવાનો ઇરાદો રાખ્યો છે, જેમાં “કામ કરવું” શબ્દનો ઉપયોગ માત્ર એ દર્શાવવા માટે મર્યાદિત રાખવામાં આવ્યો છે કે ઇન્સાફી કાર્યવાહી દરમિયાન કોઈ વ્યક્તિ દ્વારા કંઈક કરવામાં આવે. “પબ્લિક પ્રોસીક્યુટરના નિર્દેશો હેઠળ” શબ્દોનો તેમના સામાન્ય અર્થમાં અર્થ કરવો જોઈએ એટલે કે પબ્લિક પ્રોસીક્યુટર કોર્ટ સમક્ષ ફરિયાદપક્ષના સંચાલનનું માર્ગદર્શન અને નિયંત્રણ કરશે. “કામ કરવું” શબ્દને મર્યાદિત અર્થ આપવો જોઈએ એટલે કે માત્ર પબ્લિક પ્રોસીક્યુટરના નિર્દેશો હેઠળ જ અમુક પગલાં લેવા. ઇન્સાફી કાર્યવાહીની સામાન્ય નીતિ નક્કી કરવા માટે પબ્લિક પ્રોસીક્યુટર

પોતે જ એકમાત્ર અધિકારી છે. કલમ ૩૦૧(૨) માં વપરાયેલા શબ્દોના આ અર્થઘટનને ધ્યાને લેતાં, હું માનું છું કે મૌખિક દલીલો કરવા માટે કોઈપણ પ્રકારની પરવાનગી માંગવાનો કોઈ અધિકાર નથી.

૧૫. ઉપરોક્ત સંદર્ભમાં, હું શિવ કુમાર વિરુદ્ધ હુકમ ચંદ [(૧૯૯૯) ૭ એસ.સી.સી. ૪૬૭] ના કેસમાં સર્વોચ્ચ અદાલતના ચુકાદાનો સંદર્ભ આપી શકું છું અને તેના પર આધાર રાખી શકું છું, જેમાં સર્વોચ્ચ અદાલતે કાયદાની સ્થિતિ વિગતવાર સમજાવી હતી. સંબંધિત અવલોકનો નીચે મુજબ ઉદ્ઘૃત કરવામાં આવે છે:

“૧૩ ઉપરોક્ત જોગવાઈઓની પૃષ્ઠભૂમિમાં આપણે સદર સંહિતાની કલમ ૩૦૧ ના હેતુને સમજવો પડશે. સદર સંહિતામાં તેની પછીની જોગવાઈથી વિપરીત, જેનો અમલ મેજિસ્ટ્રેટ કોર્ટો પૂરતો મર્યાદિત છે, આ ચોક્કસ કલમ ફોજદારી હકૂમત ધરાવતી તમામ કોર્ટોને લાગુ પડે છે. આ તફાવત કલમ ૩૦૧ માં કોઈપણ કોર્ટ શબ્દોના ઉપયોગ પરથી સ્પષ્ટ થાય છે. મેજિસ્ટ્રેટ કોર્ટો માટે પછીની કલમમાં કરવામાં આવેલી જોગવાઈને ધ્યાને લેતાં, કલમ ૩૦૧(૨) માં સમાવિષ્ટ આગ્રહ કોઈપણ અપવાદ વિના અન્ય તમામ કોર્ટોને લાગુ પડે છે તેમ સમજવું જોઈએ. પ્રથમ પેટા-કલમ પબ્લિક પ્રોસીક્યુટરને કોઈપણ લેખિત અધિકારપત્ર વિના કોર્ટમાં દલીલ કરવાની સત્તા આપે છે, શરત એ છે કે તેઓ કેસના હવાલાવાળા હોવા જોઈએ. બીજી પેટા-કલમ, જેને અપીલકર્તા દ્વારા લાગુ કરવાનો પ્રયાસ કરવામાં

આવ્યો છે, તે કોઈપણ ખાનગી પક્ષકાર દ્વારા રોકવામાં આવેલા વકીલ પર અંકુશ મૂકે છે. તે પબ્લિક પ્રોસીક્યુટરના નિર્દેશો હેઠળ આવી કાર્યવાહી દરમિયાન કોર્ટમાં કામ કરવાની તેમની ભૂમિકાને મર્યાદિત કરે છે. તેઓ સંભવતઃ અન્ય જે એકમાત્ર સ્વતંત્રતાનો ઉપયોગ કરી શકે છે તે ઇન્સાઈડી કાર્યવાહીમાં પુરાવો પૂર્ણ થયા પછી લેખિત દલીલો રજૂ કરવાની છે, પરંતુ તે પણ જો કોર્ટ તેમને તેમ કરવાની પરવાનગી આપે તો જ કરી શકાય છે.

૧૪ સદર સંહિતાની યોજના પરથી કાયદાકીય ઇરાદો સ્પષ્ટપણે જાહેર થાય છે કે સેશન્સ કોર્ટમાં ફરિયાદપક્ષનું સંચાલન પબ્લિક પ્રોસીક્યુટર સિવાય અન્ય કોઈ દ્વારા થઈ શકે નહીં. ધારાસભા રાજ્યને યાદ અપાવે છે કે સેશન્સ કોર્ટમાં આરોપીની ઇન્સાઈડી કાર્યવાહીમાં નીતિ કડકપણે નિષ્પક્ષતાને અનુરૂપ હોવી જોઈએ. પબ્લિક પ્રોસીક્યુટર પાસેથી કેસમાં સંકળાયેલી સાચી હકીકતોને ધ્યાનમાં લીધા વિના ગમે તે રીતે આરોપીની સજા સુધી પહોંચવાની તરસ દર્શાવવાની અપેક્ષા રાખવામાં આવતી નથી. ફરિયાદપક્ષનું સંચાલન કરતી વખતે પબ્લિક પ્રોસીક્યુટરનું અપેક્ષિત વલણ માત્ર કોર્ટ અને તપાસ એજન્સીઓ પ્રત્યે જ નહીં પરંતુ આરોપી પ્રત્યે પણ નિષ્પક્ષતાપૂર્ણ હોવું જોઈએ. જો ઇન્સાઈડી કાર્યવાહી દરમિયાન આરોપી કોઈ કાયદેસરના લાભ માટે હકદાર હોય, તો પબ્લિક પ્રોસીક્યુટરે તેને દબાવવો/છુપાવવો ન જોઈએ. તેનાથી વિપરીત, તેને આગળ લાવવાની અને આરોપીને ઉપલબ્ધ કરાવવાની પબ્લિક પ્રોસીક્યુટરની ફરજ છે. ભલે બચાવ પક્ષના વકીલે તેની અવગણના કરી હોય, પરંતુ જો તે

પબ્લિક પ્રોસીક્યુટરના ધ્યાનમાં આવે તો તેને કોર્ટના ધ્યાને લાવવાની વધારાની જવાબદારી તેમની છે. ખાનગી વકીલને જો ફરિયાદપક્ષનું સંચાલન કરવાની છૂટ આપવામાં આવે તો તે કેસમાં સજા કરવા યોગ્ય કેસ ન હોય તો પણ સજા કરાવવા પર ધ્યાન કેન્દ્રિત કરશે. આ જ કારણ છે કે સંસદે તેમના પર લગામ લગાવી અને તેમની ભૂમિકાને પબ્લિક પ્રોસીક્યુટર દ્વારા આપવામાં આવેલી સૂચનાઓ પૂરતી સખત રીતે આધીન રાખી.

૧૫ જ્યારે ખાનગી રીતે રોકાયેલા વકીલને તેમના વતી કામ કરવાની પરવાનગી આપવામાં આવે છે ત્યારે આવા કેસોમાં પબ્લિક પ્રોસીક્યુટર માત્ર એકંદરે દેખરેખ રાખે તેવી અપેક્ષા રાખવામાં આવતી નથી. આવી પરિસ્થિતિમાં ખાનગી વકીલ જે ભૂમિકા ભજવી શકે છે તે કદાચ કોર્ટમાં પોતાના સિનિયરનો કેસ ચલાવતા જુનિયર એડવોકેટ સાથે તુલનાત્મક છે. ખાનગી વકીલે કેસમાં ખાનગી પક્ષકાર દ્વારા રોકાયા હોવાની હકીકત હોવા છતાં પબ્લિક પ્રોસીક્યુટર વતી કામ કરવાનું હોય છે. જો પબ્લિક પ્રોસીક્યુટરની ભૂમિકાને માત્ર સુપરવાઈઝરી (દેખરેખની) ભૂમિકા સુધી સંકોચાઈ જવા દેવામાં આવે તો ઇન્સાફી કાર્યવાહી ખાનગી પક્ષકાર અને આરોપી વચ્ચેનું યુદ્ધ બની જશે જે સદર સંહિતાની કલમ ૨૨૫ માં આપેલા કાયદાકીય આદેશને નિરર્થક (ડેડ લેટર) બનાવી દેશે.

૧૬ અલ્હાબાદ હાઈકોર્ટની પૂર્ણ પીઠ (કુલ બેન્ચ) ના ક્વીન-એમ્પ્રેસ વિરુદ્ધ દુર્ગા (આઈ.એલ.આર. ૧૮૯૪ અલ્હાબાદ ૮૪) ના શરૂઆતના ચુકાદામાં પબ્લિક પ્રોસીક્યુટરની ભૂમિકા નીચે મુજબ દર્શાવવામાં આવી છે:

“ક્રાઉન વતી કેસનું સંચાલન નિષ્પક્ષપણે કરવાની પબ્લિક પ્રોસીક્યુટરની ફરજ છે. તેમનો ઉદ્દેશ્ય અયોગ્ય સજા મેળવવાનો ન હોવો જોઈએ, પરંતુ ક્રાઉનનું પ્રતિનિધિત્વ કરતા હોવાના નાતે ન્યાય થાય તે જોવાનો હોવો જોઈએ: અને તેમણે કયા સાક્ષીઓને બોલાવવા કે ન બોલાવવા તે અંગેના પોતાના વિવેકાધિકારનો ઉપયોગ કરતી વખતે તે બાબત ધ્યાનમાં રાખવી જોઈએ. અમારા મતે, પબ્લિક પ્રોસીક્યુટરે ક્રાઉનના સાક્ષી તરીકે કેલેન્ડરમાં દર્શાવેલ સાચા સાક્ષીને ઊલટતપાસણી માટે બોલાવવાનો કે સાક્ષીના પાંજરામાં મૂકવાનો ઇનકાર કરવો જોઈએ નહીં, માત્ર એટલા માટે કે આવા સાક્ષીનો પુરાવો અમુક બાબતોમાં બચાવ પક્ષ માટે અનુકૂળ હોઈ શકે છે. જો પબ્લિક પ્રોસીક્યુટરનો એવો અભિપ્રાય હોય કે સાક્ષી ખોટો સાક્ષી છે અથવા જો તેને સાક્ષીના પાંજરામાં મૂકવામાં આવે તો ખોટી જુબાની આપવાની સંભાવના છે, તો અમારા મતે તેઓ તે સાક્ષીને બોલાવવા અથવા તેને ઊલટતપાસણી માટે રજૂ કરવા બંધાયેલા નથી.”

૧૭ મેડીયેટ્રી રામાકિસ્તૈયા અને અન્ય વિરુદ્ધ આંધ્ર પ્રદેશ રાજ્ય (એ.આઇ.આર. ૧૯૫૯ એ.પી. ૬૫૯) માં આંધ્ર પ્રદેશ હાઇકોર્ટની ડિવિઝન બેન્ચના અવલોકન સાથે અમે સંપૂર્ણ સહમત હોવાથી, સદર અવલોકન ઉદ્ઘૃત કરવાનું અમે યોગ્ય માનીએ છીએ:

“જાણીતા શબ્દપ્રયોગનો ઉપયોગ કરીએ તો, ફરિયાદપક્ષની કાર્યવાહી એ સતામણી (પરસિક્યુશન) ન બનવી જોઈએ. પબ્લિક પ્રોસીક્યુટર આરોપી પ્રત્યે સંપૂર્ણપણે નિષ્પક્ષ હોવા જોઈએ અને સજા મેળવવા માટેની કોઈ આતુરતા દર્શાવ્યા વિના તટસ્થતાથી પોતાનો કેસ રજૂ કરવો જોઈએ તે સિદ્ધાંત ઉચ્ચ નીતિ પર આધારિત છે અને તેથી કોર્ટોએ તેની અખંડિતતા પર કોઈ તરાપ ન આવે તે બાબતે સજાગ રહેવું જોઈએ. અન્યથા ઇન્સાફી કાર્યવાહી આરોપી માટે એટલી નિષ્પક્ષ રહેશે તેવી કોઈ ખાતરી રહેશે નહીં જેટલી ફોજદારી કાર્યવાહી હોવી જોઈએ. રાજ્ય અને તેના વતી કામ કરતા પબ્લિક પ્રોસીક્યુટર પાસેથી માત્ર કેસની તમામ હકીકતો કોર્ટ સમક્ષ તેના પર નિર્ણય મેળવવા માટે મૂકવાની અપેક્ષા રાખવામાં આવે છે, નહીં કે સારા કે નરસા કોઈપણ માર્ગે સજા મેળવવાની. તેથી, કોર્ટોએ એ જોવામાં ઉત્સુક રહેવું યોગ્ય અને ઉચિત છે કે ગુનેગાર સામેની ફરિયાદપક્ષની કાર્યવાહી ખાનગી પક્ષકાર દ્વારા સૂચના મેળવેલ વ્યવસાયિક સજ્જનને સંપૂર્ણપણે સોંપી દેવામાં ન આવે.”

૧૮ સદર હાઇકોર્ટની અન્ય એક ડિવિઝન બેન્ચે ઇન રી ભૂપક્ષી મલ્લૈયા અને અન્ય (એ.આઇ.આર. ૧૯૫૯ એ.પી. ૪૭૭) માં પબ્લિક પ્રોસીક્યુટરો

પાછળ બેસી રહે અને ખાનગી વકીલને ફરિયાદપક્ષનું સંચાલન કરવાની મંજૂરી આપે તે પ્રધાને નીચે મુજબના શબ્દોમાં વાસ્તવમાં વખોડી કાઢી હતી: અમે ખૂબ જ સ્પષ્ટ કરવા માંગીએ છીએ કે પબ્લિક પ્રોસીક્યુટર પાછળ બેસી રહે અને કેસમાં ફરિયાદ પક્ષ દ્વારા રોકવામાં આવેલા વકીલને, ભલે તે ગમે તેટલા પ્રખ્યાત હોય, કેસનું સંચાલન સોંપી દેવાની મંજૂરી આપવામાં આવે તે અત્યંત અનિરૂપનીય અને તદ્દન અયોગ્ય છે.

૧૯ મેડીયેટ્ટી રામાકિસ્તૈયા (ઉપર મુજબ ટાકેલ) માં ડિવિઝન બેન્ચ વતી ન્યાયમૂર્તિ ભીમાસંકરમનું અવલોકન સમાન રીતે જોરદાર છે જે અહીં ટાંકવા યોગ્ય છે:

“તેથી, જ્યાં સુધી પબ્લિક પ્રોસીક્યુટરનું નિયંત્રણ ન હોય ત્યાં સુધી, ખાનગી પક્ષકારના વકીલ દ્વારા ચલાવવામાં આવતી કાર્યવાહી ખાનગી વેર વાળવાના કાયદેસરના સાધનમાં ફેરવાઈ જઈ શકે છે. ફરિયાદપક્ષની કાર્યવાહી કોર્ટના નિર્ણય માટે કેસની હકીકતોની નિષ્પક્ષ અને તટસ્થ રજૂઆત બનવાને બદલે, બે પક્ષકારો વચ્ચેના યુદ્ધમાં પરિવર્તિત થઈ જશે જેમાં એક પક્ષકાર ઉપલબ્ધ કોઈપણ માધ્યમ દ્વારા બીજા પર સરસાઈ મેળવવાનો પ્રયાસ કરતો હોય. એ સાચું છે કે દરેક કેસમાં કોઈપણ પક્ષકાર દ્વારા કેસ ચલાવવા અંગે કોર્ટનું એકંદરે નિયંત્રણ હોય છે. પરંતુ તે તમામ બાબતોમાં એક પક્ષકાર બીજા પક્ષકાર પ્રત્યે નિષ્પક્ષ રહે તેની ખાતરી કરવાના સ્તર સુધી વિસ્તરી શકતું નથી.”

૧૬. આમ, સેશન્સ ઇન્સાફી કાર્યવાહીમાં (ભારતમાં) આરોપી વ્યક્તિઓના રક્ષણ માટે જ સીઆર.પી.સી. ની કલમ ૩૦૧ ની જોગવાઈ કરવામાં આવી છે જેથી તેમની સામેના કેસમાં માત્ર પબ્લિક પ્રોસીક્યુટર દ્વારા જ કાર્યવાહી ચલાવવામાં આવે અને નારાજ ખાનગી પક્ષકાર દ્વારા રોકવામાં આવેલા વકીલ દ્વારા નહીં.

૧૭. કોડ ઓફ ક્રિમિનલ પ્રોસીજરમાં કલ્પના કરવામાં આવેલી યોજના, નિઃશંકપણે, દર્શાવે છે કે જે વ્યક્તિ ગુનાથી નારાજ થયેલ છે તે માત્ર એટલા માટે ઇન્સાફી કાર્યવાહીના પરિદ્રશ્યમાંથી સંપૂર્ણપણે બહાર થઈ જતી નથી કે તપાસ પોલીસ દ્વારા સંભાળવામાં આવી હતી અને ચાર્જશીટ તેમના દ્વારા રજૂ કરવામાં આવી હતી. કોર્ટે ગુનાની નોંધ લીધી હતી તે હકીકત પણ તેને પોતાની ફરિયાદ રજૂ કરવા માટે કોર્ટ સુધી પહોંચતા અટકાવવા પૂરતી નથી. સેશન્સ કોર્ટમાં પણ, સીઆર.પી.સી. ની કલમ ૨૨૫ મુજબ ફરિયાદપક્ષનું સંચાલન કરવા માટે માત્ર પબ્લિક પ્રોસીક્યુટર જ અધિકૃત સત્તાધિકારી છે. હું એક ક્ષણ માટે પણ એવું કહેતો નથી કે મૂળ પ્રથમ બાતમીદાર અથવા ભોગ બનનાર, જે કેસમાં સંકળાયેલા ગુનાથી નારાજ થયેલ છે, તેને ઇન્સાફી કાર્યવાહીમાં ભાગ લેવાથી સંપૂર્ણપણે બાકાત રાખવામાં આવે છે. તેઓ સીઆર.પી.સી. ની કલમ ૩૦૧(૨) હેઠળ પૂરી પાડવામાં આવેલી મર્યાદા સુધી ઇન્સાફી કાર્યવાહીમાં ભાગ લઈ શકે છે. પ્રથમ બાતમીદાર અને ભોગ બનનાર એવા અરજદાર માટે લેખિત દલીલો રજૂ કરવાનો માર્ગ હંમેશા ખુલ્લો છે, અને જો આવી લેખિત દલીલો રજૂ કરવામાં આવે, તો નિર્ણય લેતા પહેલા આવી દલીલો ધ્યાને લેવાની કોર્ટની ફરજ છે. જોકે, પ્રથમ

બાતમીદાર અથવા ભોગ બનનાર અધિકાર તરીકે એવો દાવો કરી શકતા નથી કે પબ્લિક પ્રોસીક્યુટર દ્વારા કરવામાં આવતી દલીલો ઉપરાંત તેમના વકીલને પણ મૌખિક દલીલો કરવાની પરવાનગી આપવી જોઈએ. જો પરવાનગી આપવામાં આવે તો પણ, મદદનીશ પબ્લિક પ્રોસીક્યુટરને સહાય કરવાની મંજૂરી મેળવનાર સદર વકીલની ભૂમિકા ખૂબ જ મર્યાદિત છે. લગામ હજુ પણ પબ્લિક પ્રોસીક્યુટરના હાથમાં જ રહે છે. જો કોર્ટ પરવાનગી આપે, તો સહાયક વકીલ કેસમાં પુરાવો પૂર્ણ થયા પછી લેખિત દલીલો રજૂ કરી શકે છે. બસ આટલું જ. મદદનીશ પબ્લિક પ્રોસીક્યુટરને સહાય કરવા માટે રોકાયેલા વકીલ માટે સદર કલમ અન્ય કોઈ સત્તા અથવા સ્વતંત્ર શક્તિની કલ્પના કરતી નથી. બીજા શબ્દોમાં કહીએ તો, સીઆર.પી.સી. ની કલમ ૩૦૧(૨) હેઠળ સહાય પૂરી પાડવા માટે પરવાનગી આપવામાં આવ્યા પછી પણ, ફરિયાદપક્ષના સંચાલનની જવાબદારી મદદનીશ પબ્લિક પ્રોસીક્યુટર પાસે જ રહે છે. તે સ્વાભાવિક રીતે અનુસરે છે કે ફરિયાદપક્ષની કાર્યવાહી કેવી રીતે આગળ વધવી જોઈએ તે નક્કી કરનાર વ્યક્તિ તેઓ જ છે.

૧૮. અરજદાર વતી ઉપસ્થિત વિદ્વાન વકીલ શ્રી ગોસ્વામીએ રજૂઆત કરી હતી કે, હાથ પરના કેસમાં, અરજદાર વતી ટ્રાયલ કોર્ટમાં ઉપસ્થિત વકીલે પહેલેથી જ પોતાની લેખિત દલીલો દાખલ કરી દીધી છે અને તેને રેકર્ડ પર લેવાનો હુકમ કરવામાં આવ્યો છે. જો એમ હોય, તો પબ્લિક પ્રોસીક્યુટર દ્વારા રજૂ કરવામાં આવતી દલીલોની સાથે સાથે ટ્રાયલ કોર્ટે કાયદા અનુસાર તે ધ્યાને લેવી પડશે.

હું સ્પષ્ટ કરી દઉં કે જો ટ્રાયલ કોર્ટ આ બાબતના કોઈ ચોક્કસ મુદ્દા પર કોઈ સ્પષ્ટતા મેળવવા માંગતી હોય, તો મૂળ પ્રથમ બાતમીદાર વતી ઉપસ્થિત વકીલને અમુક પ્રશ્નો પૂછવા તે કોર્ટના વિવેકાધિકારમાં રહેશે. જોકે, તે ટ્રાયલ કોર્ટનો સંપૂર્ણ વિવેકાધિકાર છે.

૧૯. મને વાદગ્રસ્ત હુકમમાં એવી કોઈ ખામી જણાતી નથી કે જે ભારતના બંધારણના અનુચ્છેદ ૨૨૭ હેઠળ મારી સુપરવાઈઝરી હકૂમત (દેખરેખની હકૂમત) નો ઉપયોગ કરીને હસ્તક્ષેપ કરવાને પાત્ર હોય.

૨૦. ઉપરોક્ત સાથે, આ અપિલકેશનનો નિકાલ કરવામાં આવે છે.

(જે.બી. પારડીવાલા, ન્યાયમૂર્તિ)

This judgment has been translated using an AI-assisted translation tool.

=====

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.